

دوفصلنامه مطالعات شبه قاره دانشگاه سیستان و بلوچستان

سال ۱۳ شماره ۴۰ بهار و تابستان ۱۴۰۰ (صص ۲۸-۹)

ارائه استراتژی‌های توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه و تاثیر آن در اقتصاد منطقه و کشورهای شبه‌قاره هند

۱- حامد آرامش ۲- علی اصغر تباوار ۳- مهیم شیپکی تاش ۴- سهیلا کشاورز

چکیده

مناطق ویژه اقتصادی به دلایل مختلف از جمله؛ انتقال فناوری، بهبود بهره‌وری شرکت‌های داخلی، درآمد ارز خارجی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، اشتغال‌زایی، درآمد دولتی و رشد صادرات باید همواره مورد توجه دولت قرار گیرد. هدف پژوهش حاضر شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه و ارائه استراتژی‌های مناسب و کارآمد است. شناسایی و تحلیل این نکات با استفاده از مدل SWOT انجام شده و برای انتخاب بهترین استراتژی جهت توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه، ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی (QSPM) به کار گرفته شده است. جهت تعیین وزن‌های عوامل SWOT پرسشنامه‌ای بر اساس مقیاس لیکرت به صورت ۵ گزینه‌ای طراحی و توسط ۲۰ نفر از کارشناسان و خبرگان اقتصادی در سطح استان سیستان و بلوچستان تکمیل شده است. با توجه به سوال اصلی تحقیق یعنی استراتژی‌های توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه و تاثیر آن در اقتصاد منطقه و کشورهای شبه‌قاره هند کدام اند؟ نتایج تحقیق نشان می‌دهد که استراتژی‌های متنوع سازی، مناسب‌ترین استراتژی برای توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه می‌باشد. استراتژی ST1 با میانگین ۲.۹۳۳ با تأکید بر جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی به خصوص کشورهای شبه‌قاره هند و سرمایه‌گذاری بخش دولتی با مشارکت بخش خصوصی در زیرساخت‌های مختلف در جهت رشد اقتصادی پایدار به‌عنوان بهترین استراتژی پیشنهاد شده است. **کلید واژه‌ها:** منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه، مدل SWOT، اقتصاد منطقه، ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک QSPM، شبه‌قاره هند

۱- استادیار گروه مدیریت و اقتصاد دانشگاه سیستان و بلوچستان (نویسنده مسئول) Email: ham_aramesh@eco.usb.ac.ir

۲- استادیار گروه مدیریت و اقتصاد دانشگاه سیستان و بلوچستان

۳- استادیار گروه مدیریت و اقتصاد دانشگاه سیستان و بلوچستان

۴- کارشناس ارشد مدیریت کارآفرینی دانشگاه سیستان و بلوچستان

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۲/۱۶

تاریخ دریافت: ۹۹/۲/۱۲

۱- مقدمه

ایجاد مناطق ویژه در کشورها از دیرباز با دلایل و سیاست‌های زیربنایی خاصی همراه بوده است. این مناطق می‌توانند فرصت مناسبی جهت افزایش سرمایه‌گذاری خارجی در راستای ارتقای رقابت صنعتی و نهایتاً رشد اقتصادی جامعه فراهم نمایند. دولت از طریق این‌گونه مناطق سعی دارد تا ضمن حفظ چارچوب‌های مقرراتی، صادرات خود را در زمینه‌های مختلف گسترش دهد. علاوه بر این، فراهم‌سازی فرصت‌های شغلی و نیز اتخاذ سیاست‌های نوین در عرصه‌های اقتصادی، گمرکی و قوانین کار از دیگر اهداف ایجاد چنین مناطقی به شمار می‌رود (منطقه ویژه اقتصادی بیرجند، ۱۳۹۷). در متنی که روابط عمومی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در مورد لایحه ایجاد ۸ منطقه ویژه منتشر کرده، آمده است: «... با توجه به اینکه عملکرد مناطق ویژه اقتصادی موجود با اهداف تأسیس آن‌ها فاصله بسیار زیادی دارد، لازم است ابتدا با بررسی عملکرد این مناطق و رفع موانع پیش روی آن‌ها از طریق تخصیص منابع مالی موردنیاز و توسعه زیرساخت‌ها به اهداف موردنظر دست‌یافته، سپس در صورت نیاز به تأسیس مناطق جدید، که مستلزم هزینه‌های مضاعف است، اقدام شود...» (یوسفی و حیدری، ۱۳۹۶: ۸). مناطق ویژه اقتصادی در یک منطقه مشخص از زمین، محصور و حراست می‌شوند باهدف توسعه اقتصادی، جذب سرمایه خارجی، صادرات، خدمات برای صادرات و ارتقای صنعت (Kong, 2013). این مناطق دارای دو نوع مزایای اصلی و مهم هستند؛ یکی مزایای مستقیم اقتصادی از قبیل: ارتقای مهارت‌ها، زمینه‌سازی و آزمایش برای اصلاحات اقتصادی گسترده‌تر، انتقال فناوری، تنوع صادرات، بهبود بهره‌وری شرکت‌های داخلی و دیگر مزایای غیرمستقیم مانند: درآمد ارز خارجی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، اشتغال‌زایی، درآمد دولتی و رشد صادرات (Wang, 2010: 135). با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در استان سیستان و بلوچستان، شهرستان میرجاوه به دلیل برخورداری از مزایای بالقوه‌ای همچون مرز مشترک با کشور پاکستان، وجود خط راه‌آهن در این منطقه و تنها راه ارتباطی کشورمان به پاکستان و شبه‌قاره هند، و همچنین، ارتباط با منطقه آزاد تجاری چابهار که تنها بندر اقیانوسی ایران و آسان‌ترین و بهترین راه دسترسی به کشورهای آسیای میانه است، برخورداری از جاذبه‌های طبیعی و تاریخی منحصر به فرد در اطراف خود به‌خصوص در مناطق تمین و لادیز؛ به‌عنوان منطقه ویژه اقتصادی انتخاب و در دستور کار مسئولان این استان قرار گرفته است.

۱-۱- بیان مساله و سوالات تحقیق

موضوع مناطق ویژه همانند هر موضوع سرمایه‌گذاری و سیاست‌گذاری دیگری نیازمند ارزیابی است. کشور ایران در حال حاضر بیش از ۲۰ منطقه ویژه و آزاد با قدمت بیش از یک دهه دارد و همچنین احداث مناطق ویژه اقتصادی متعددی نیز در سال‌های اخیر در دستور کار دولت قرار گرفته است. لیکن، علیرغم وجود ابهاماتی در خصوص عملکرد این مناطق، مطالعات اندکی به منظور اندازه‌گیری اثرات اقتصادی و اجتماعی این سیاست انجام شده است (یوسفی و حیدری، ۱۳۹۶: ۸). استان سیستان و بلوچستان از قابلیت‌های صادراتی فراوانی در بخش صنعت برخوردار است که می‌توان با یک برنامه‌ریزی دقیق و منسجم این قابلیت‌های بالقوه را به صورت بالفعل درآورد و زمینه رشد صنعتی استان را فراهم ساخت. با توجه به اهمیت و نقش مناطق ویژه در بهبود وضعیت اقتصادی کشورها، تحقیق حاضر به دنبال پاسخگویی به این سؤال اساسی است: استراتژی‌های توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه کدام اند و نقش آن در اقتصاد منطقه و کشورهای شبه‌قاره هند چیست؟

۱-۲- اهداف و ضرورت تحقیق

ایجاد مناطق ویژه در کشورها از دیرباز با دلایل و سیاست‌های زیربنایی خاصی همراه بوده است. این مناطق می‌توانند فرصت مناسبی جهت افزایش سرمایه‌گذاری خارجی در راستای ارتقای رقابت صنعتی و نهایتاً رشد اقتصادی جامعه فراهم نمایند. دولت از طریق این‌گونه مناطق سعی دارد تا ضمن حفظ چارچوب‌های مقرراتی، صادرات خود را در زمینه‌های مختلف گسترش دهد. علاوه بر این، فراهم‌سازی فرصت‌های شغلی و نیز اتخاذ سیاست‌های نوین در عرصه‌های اقتصادی، گمرکی و قوانین کار از دیگر اهداف ایجاد چنین مناطقی به شمار می‌رود (منطقه ویژه اقتصادی بیرجند، ۱۳۹۷). از این‌رو، شناخت، برنامه‌ریزی، اجرا و نظارت بر این مناطق از نظر کارایی در دو حوزه جذب سرمایه‌گذاری خارجی و ایجاد اشتغال امری مهم به نظر می‌رسد. یکی از اهداف مهمی که در برنامه‌های توسعه دولت جمهوری اسلامی ایران به آن پرداخته شده است؛ توسعه صادرات، به‌ویژه صادرات غیرنفتی و کاهش وابستگی به درآمدهای حاصل از صدور نفت خام و اتخاذ سیاست‌های مناسب برای توسعه آن است و شاید ایجاد مناطق ویژه اقتصادی یکی از راهکارهایی باشد که امکان رسیدن به این هدف را میسر می‌کند.

۳-۱- روش تفصیلی تحقیق

این تحقیق از لحاظ هدف کاربردی- توسعه‌ای است و روش تحقیق آن توصیفی- تحلیلی می‌باشد. روش تجزیه و تحلیل در این تحقیق شامل ۳ مرحله اصلی است: ابتدا جهت شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه با تعدادی از کارشناسان بخش اقتصادی استان سیستان و بلوچستان، اساتید دانشگاه و صاحب‌نظران امر در استانداری سیستان و بلوچستان و اتاق بازرگانی زاهدان مصاحبه صورت گرفته است. سپس با توجه به دیدگاه‌های کارشناسی و نظرات خبرگان، به هر یک عوامل وزن‌هایی داده شده است. در نهایت با تنظیم عوامل استراتژیک داخلی و خارجی که مبنای پایه در تدوین استراتژی‌ها می‌باشند، ماتریس SWOT استخراج و بر اساس آن، ماتریس‌های برنامه‌ریزی استراتژیک کمی، استراتژی‌ها و اولویت‌های مناسب توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه مشخص و رهیافت‌های حاصل از این تجزیه و تحلیل‌ها به‌عنوان استراتژی‌های راهگشا ارائه گردیده است. جامعه آماری مورد مطالعه در این تحقیق شامل خبرگان و کارشناسان مرتبط با امر اقتصادی می‌باشند که با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله برفی انتخاب شدند. با توجه به اینکه در این روش نمونه‌گیری اصل بر اشباع نظر به پاسخ‌ها به‌وسیله مصاحبه‌شوندگان است، از نفر بیستم به بعد پاسخ‌ها تکراری بوده و همپوشانی داشتند. از این رو تعداد نمونه در این پژوهش ۲۰ نفر در سطح استان انتخاب گردید، لازم به ذکر است که داده‌های این تحقیق در بازه زمانی اردیبهشت‌ماه تا خرداد سال ۱۳۹۷ گردآوری شده است.

۴-۱- پیشینه تحقیق

فارول (۲۰۱۱) نشان می‌دهد که مناطق ویژه اقتصادی در قاره آسیا در شاخص‌های متعددی نظیر جذب سرمایه‌گذاری خارجی، افزایش صادرات، ایجاد اشتغال در سطوح بسیار نازل‌تری در مقایسه با مناطق دیگر قرار دارند. از نظر فارول، وضعیت نامناسب و نامشخص محیط کسب‌وکار از دلایل اصلی عدم موفقیت در این مناطق است. پژوهشی در سال ۲۰۱۱، به بررسی اثرات اقتصادی و اجتماعی منطقه ویژه اقتصادی در ایالت اندراپرادش هند پرداخت. نتایج تحقیق نشان داد فعالیت‌های کشاورزی و دامداری روستاییان طی سال‌های اخیر کاهش محسوسی یافته و ایجاد این منطقه اقتصادی توانسته است بخشی از جمعیت بیکار روستایی را در مرحله احداث به خود جذب

نماید. از طرف دیگر فعالیت روستاییان در مراحل فعالیت منطقه اقتصادی کاهش یافته است. همچنین نتایج تحقیق نشان داد این منطقه ویژه نتوانسته است تأثیر چندانی در بهبود خدمات و بهداشت در منطقه مورد مطالعه داشته باشد (Rawat et al, 2011:26). در پژوهشی با عنوان تدوین و انتخاب استراتژی توسعه گردشگری منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه بر اساس تحلیل SWOT و ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی نشان داد که برای توسعه گردشگری منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه، استراتژی‌های تهاجمی مناسب‌ترین استراتژی می‌باشند. همچنین استراتژی SO1 با تأکید بر توسعه اکوتوریسم (گردشگری طبیعی) در مراکز دارای جاذبه‌های طبیعی به‌عنوان بهترین استراتژی پیشنهاد شده است (آرامش و همکاران، ۱۳۹۷). در پژوهشی با مقایسه شش کشور جمهوری دومینیکن، چین، موریس، مکزیک، ماکائو و تونس در مورد صادرات، پردازش صادرات این کشورها نشان داده‌اند که این سهم در کشور چین (کمتر از ۲۰ درصد در سال ۱۹۹۰ به حدود ۵۷ درصد در سال ۱۹۹۹ رسیده است) (التجائی، ۱۳۸۸). در پژوهشی عملکرد مناطق پردازش صادرات شمال آسیا در سه کشور هند، سریلانکا و بنگلادش مقایسه شد. عواملی چون مکان‌یابی مناطق، زیرساخت‌ها، کیفیت، حکومت، سیاست امتیازات و ویژگی‌های اصلی مناطق، تأثیر مستقیمی بر موفقیت این گونه مناطق در سه کشور دارد. تجزیه و تحلیل عوامل مذکور در قالب مدل‌های اقتصادسنجی با استفاده از آمارهای توصیفی ترکیبی سه کشور در دو سطح کشور و منطقه صورت گرفت (اسفندیاری، مقدس حسین زاده و دلاوری، ۱۳۸۷). نتایج حاصل از پژوهشی با عنوان «تأثیر مناطق ویژه اقتصادی بر رفاه و توسعه اجتماعی مناطق شهری و روستایی» (مطالعه موردی: منطقه ویژه اقتصادی سلفچگان) « نشان داد که وجود مناطق ویژه اقتصادی باعث بهبود رفاه اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی مردم شهر سلفچگان شده است (لطیفی و قائم پور، ۱۳۹۵).

۲- تجزیه و تحلیل

۲-۱- ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (External factor evaluating matrix)

این ماتریس شامل چهارستون می‌باشد، در ستون اول عوامل خارجی که بر توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه تأثیر می‌گذارند در قالب فرصت‌ها و تهدیدها فهرست شده‌اند. در ستون دوم با توجه به میزان اهمیت و حساسیت هر عامل، با مقایسه این عوامل با یکدیگر، ضریب اهمیتی بین

صفر الی یک (۰-۱) به آن عامل‌ها تعلق می‌گیرد (کاظمی، فیروزی بیگی و اسماعیلی، ۱۳۹۲: ۵۱). در ستون سوم با توجه به کلیدی یا عادی بودن فرصت‌ها و تهدیدها به ترتیب رتبه ۴ یا ۳ (به فرصت‌ها) و رتبه ۲ یا ۱ (به تهدیدها) اختصاص پیدا می‌کند. در ستون چهارم، ضرایب ستون دوم و رتبه‌های ستون سوم برای هر عامل در هم ضرب می‌شوند تا امتیاز نهایی آن عامل (فرصت یا تهدید) مشخص شود. چنانچه جمع کل امتیاز نهایی در این ماتریس بیش از ۲/۵ باشد، بدین معنی است که طبق پیش‌بینی فرصت‌های پیش روی بر تهدیدها غلبه خواهد کرد و اگر این امتیاز کم‌تر از ۲/۵ باشد نشان‌دهنده غلبه تهدیدها بر فرصت‌ها خواهد بود (عربی، ۱۳۸۹: ۲۲).

جدول ۱. ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه (یافته‌های تحقیق حاضر)

امتیاز وزنی	رتبه	وزن	عوامل خارجی (EFE): فرصت‌ها (O) و تهدیدها (T)
۰.۰۳۶	۴	۰.۰۳ ۶	O1: موقعیت استراتژیکی استان به لحاظ استقرار در کنار آب‌های آزاد بین‌المللی خارج از تنگه هرمز
۰.۱۰۴	۳	۰.۰۳ ۵	O2: شرایط ممتاز برای تصدی نقش بازرگانی ملی و ترانزیت خارجی میان اروپا و آسیای مرکزی، آسیای شرقی و جنوبی و آفریقا.
۰.۰۸۷	۳	۰.۰۲ ۹	O3: برخورداری از ۱۲۰۰ کیلومتر مرز خاکی با کشورهای پاکستان و افغانستان و ۳۸۰ کیلومتر مرز آبی در کرانه‌های شمالی دریای عمان.
۰.۰۸۷	۳	۰.۰۲ ۹	O4: آمادگی لازم برای توسعه مبادلات تجاری با کشورهای هدف از طریق دریا و وجود بندر چابهار به‌عنوان تنها بندر کشور، دارای تماس مستقیم و بدون واسطه با دریای آزاد.
۰.۰۹۴	۳	۰.۰۳ ۱	O5: اتصال استان و مرز پاکستان به شبکه راه‌آهن سراسری کشور در آینده نه‌چندان دور که می‌تواند تبدیل به پل ارتباطی ریلی اروپا به آسیای جنوب شرقی.
۰.۱۴۲	۴	۰.۰۳ ۶	O6: نزدیکی مناطق ساحلی استان با کشورهای حوزه خلیج فارس و دریای عمان، شبه‌قاره هند و کشورهای آفریقایی.
۰.۱۰۴	۳	۰.۰۳ ۵	O7: داشتن مزیت نسبی استان در تولید خرما.
۰.۱۰۸	۳	۰.۰۳ ۶	O8: صدور برق به کشورهای پاکستان و افغانستان و امکان توسعه و افزایش صادرات در زمینه انرژی برق.
۰.۰۹۸	۳	۰.۰۳ ۳	O9: وجود بازارچه‌های مرزی با مرز مشترک با پاکستان و افغانستان.
۰.۱۰۷	۳	۰.۰۳ ۶	O10: برخورداری از ۴ مرز رسمی زمینی (میرجاوه، میلک ریمدان و پیشین)، دو مرز هوایی و دو مرز دریایی.

۰.۱۴۵	۴	۰.۰۳ ۳	O11: افزایش روند تولید ناخالص داخلی استان.
۰.۱۰۷	۳	۰.۰۳ ۶	O12: رشد اقتصادی مناسب بخش‌های کشاورزی، شکار و جنگلداری استان.
۰.۱۰۴	۳	۰.۰۳ ۵	O13: روند افزایشی بخش ماهیگیری از کل ارزش افزوده بخش کشاورزی
۰.۰۶۵	۳	۰.۰۲ ۲	O14: سهم زیاد ساخت محصولات غذایی و منسوجات و انواع آشامیدنی از کل ارزش افزوده صنعت استان
۰.۰۷۶	۴	۰.۰۲ ۵	O15: روند افزایشی سهم بخش آب و برق از کل ارزش افزوده استان
۰.۰۶۵	۳	۰.۰۲ ۲	O16: روند افزایشی بخش عمده‌فروشی، خرده‌فروشی و تعمیر وسایل نقلیه در ساختار تولید استان
۰.۰۸۷	۳	۰.۰۲ ۹	O17: روند افزایشی سهم ارزش افزوده بخش‌های هتلداری و رستوران‌داری
۰.۰۹۱	۳	۰.۰۳ ۰	O18: روند افزایشی ارزش افزوده بخش حمل‌ونقل، انبارداری و ارتباطات (خدمات حمل و نقل زمینی بیشترین سهم را داشته‌اند)
۰.۱۴۵	۴	۰.۰۳ ۶	O19: روند افزایشی سهم ارزش افزوده بخش واسطه‌گری‌های مالی، (بانک، بیمه) بالاترین سهم
۰.۰۸۷	۳	۰.۰۲ ۹	O20: روند افزایشی سهم بالای خدمات شهری و تأمین اجتماعی اجباری در ارزش افزوده بخش اداره عمومی و خدمات شهری
۰.۰۷۶	۳	۰.۰۲ ۵	O21: روند افزایشی سهم فعالیت آموزش از کل ارزش افزوده استان
۰.۰۸۷	۳	۰.۰۲ ۹	O22: روند افزایشی کارایی فعالیت ماهیگیری
۰.۰۳۶	۱	۰.۰۳ ۶	T1: رشد ناپایدار اقتصاد ملی
۰.۰۳۳	۱	۰.۰۳ ۳	T2: رشد منفی در فعالیت‌های عمده اقتصادی استان
۰.۰۲۹	۱	۰.۰۲ ۹	T3: روند کاهشی ارزش افزوده فعالیت جنگلداری، زراعت و باغداری از کل ارزش افزوده بخش کشاورزی
۰.۰۲۹	۱	۰.۰۲ ۹	T4: روند کاهشی ارزش افزوده دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و زنبور و شکار و بخش کشاورزی از کل ارزش افزوده بخش کشاورزی

۰.۰۷۱	۲	۰.۰۳ ۶	T5: روند کاهشی سهم ارزش افزوده فعالیت مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار و بخش ساختمان
۰.۰۲۵	۱	۰.۰۲ ۵	T6: روند کاهشی رشد ارزش افزوده اداره امور عمومی و خدمات شهری
۰.۰۲۲	۱	۰.۰۲ ۲	T7: کاهش سهم خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی نسبت به متوسط کشوری
۰.۰۶۵	۲	۰.۰۳ ۳	T8: روند کاهشی کارایی تولید فعالیت کشاورزی، شکار و جنگلداری
۰.۰۳۳	۱	۰.۰۳ ۳	T9: روند کاهشی کارایی و نرخ رشد منفی تولید بخش صنعت و معدن
۰.۰۳۶	۱	۰.۰۳ ۶	T10: نرخ بالای تورم در سطح کشور
۲.۴۸۲		۱	جمع

۲-۲- ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (Internal Factor Evaluation)

این ماتریس نیز شامل چهارستون است، در ستون اول عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف) فهرست می‌شوند. سپس در ستون دوم با توجه به میزان اهمیت و حساسیت هر عامل، ضریب اهمیتی بین صفر الی یک (۰-۱) به آن عامل تعلق می‌گیرد. در ستون سوم با توجه به کلیدی یا عادی بودن قوت‌ها و ضعف‌ها به ترتیب رتبه ۴ یا ۳ (به قوت‌ها) و رتبه ۲ یا ۱ (به ضعف‌ها) اختصاص پیدا می‌کند (کاظمی وهمکاران، ۱۳۹۲: ۵۲). در ستون چهارم، ضرایب ستون دوم و رتبه‌های ستون سوم برای هر عامل در هم ضرب می‌شوند تا امتیاز نهایی آن عامل (قوت یا ضعف) مشخص شود. چنانچه جمع کل امتیازات نهایی در این ماتریس بیش از ۲/۵ باشد، بدین معنی است که طبق پیش‌بینی‌های به‌عمل‌آمده، قوت‌های پیش‌رو بر ضعف‌ها غلبه خواهد داشت و اگر این امتیاز کم‌تر از ۲/۵ باشد نشان‌دهنده غلبه ضعف‌ها بر قوت‌ها است (عربی، ۱۳۸۹: ۳۴).

جدول ۲. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه (یافته‌های تحقیق حاضر)

امتیاز وزنی	رتبه	وزن	عوامل داخلی (IFE): نقاط قوت (S) و نقاط ضعف (W)
۰.۱۴۹	۴	۰ ۰.۳۷	S1: اقلیم مناسب جهت کشت محصولات باغی نظیر انگور یاغوتی، انواع مرکبات (لیموترش، نارنگی، پرتقال)، انار، پاپایا، جیکو، کنار، پسته و محصولات گرمسیری سودآور صادراتی (خرما، موز، انبه و گیاه آلوئه ورا و...)

۰.۱۱۶	۳	۰ .۰۳۹	S2: وجود منابع غنی دریایی و اراضی و اقلیم مناسب در سواحل جنوبی برای توسعه فعالیت‌های شیلاتی و صیادی و صنایع مرتبط با شیلات به جهت واقع شدن استان در مجاورت آبهای گرم دریای عمان و اقیانوس هند
۰.۱۵۵	۴	۰ .۰۳۹	S3: رتبه سوم کشوری در زمینه گیاهان دارویی در کشور
۰.۱۰۵	۳	۰ .۰۳۵	S4: وجود امکانات توسعه و ایجاد صنایع تبدیلی وابسته به محصولات کشاورزی
۰.۱۱۱	۳	۰ .۰۳۷	S5: ظرفیت خودکفایی ۷۴ درصدی استان در تولید مرغ با اشتغال ۲ هزار نفر در این صنعت
۰.۱۱۴	۳	۰ .۰۳۸	S6: ضریب خوداتکایی ۷۷ درصد استان در تولید تخم مرغ. (تولید تخم مرغ به میزان ۱۵۲۰۰ تن در سال)
۰.۱۵۲	۴	۰ .۰۳۸	S7: وجود ۷ واحد صنعتی پرورش شتر مرغ در استان با ظرفیت ۱۰۰ تن گوشت در استان
۰.۱۵۵	۴	۰ .۰۳۹	S8: برخورداری از ظرفیت مناسب صنایع تبدیلی و تکمیلی خرما
۰.۱۱۳	۳	۰ .۰۳۸	S9: برخورداری از ظرفیت مناسب پرورش شتر
۰.۱۱۶	۳	۰ .۰۳۹	S10: پتانسیل‌های معدنی حوزه تفتان و امکان استقرار کارخانجات چینی و کاشی و سرامیک در محدوده تفتان و شهرستان خاش
۰.۱۴۲	۴	۰ .۰۳۶	S11: پتانسیل‌های منحصربه‌فرد استان در بخش انرژی‌های تجدیدپذیر
۰.۰۹۳	۳	۰ .۰۳۱	S12: برخورداری از تاسیسات مهم زیربنایی در استان از قبیل فرودگاه‌ها، سدها و...
۰.۱۳۰	۴	۰ .۰۳۳	S13: مزیت استان در ایجاد صنایع پتروشیمی و صادرات محصولات آن به کشورهای همسایه و حاشیه خلیج فارس
۰.۱۱۶	۳	۰ .۰۳۹	S14: برخورداری زیربخش‌های صنعت (فلزات اساسی، ساخت وسایل نقلیه و موتور، انتشار، چاپ و تکثیر، ساخت چوب و محصولات چوبی، ساخت منسوجات) از بالاترین میزان ارزش افزوده صنعت استان
۰.۰۹۸	۳	۰ .۰۳۳	S15: سهم بالای بخش عمده‌فروشی، خرده‌فروشی (رتبه دوم) در ساختار تولید استان
۰.۰۹۳	۳	۰ .۰۳۱	S16: سهم بسیار بالای خدمات واحدهای مسکونی شخصی در تولید ارزش افزوده استان

۰.۰۷۰	۳	۰ .۰۲۳	S17: سهم بالای زیربخش آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای در کل بخش آموزش
۰.۰۷۰	۳	۰ .۰۲۳	S18: سهم بسیار بالای خدمات تفریحی، فرهنگی و ورزشی در ایجاد کل ارزش افزوده استان
۰.۱۵۵	۴	۰ .۰۳۹	S19: سهم بالای بخش دولتی و عمومی در سرمایه‌گذاری‌های استان
۰.۰۳۹	۱	۰ .۰۳۹	W1: رشد کم تولید ناخالص داخلی استان نسبت به کل کشور
۰.۰۳۹	۱	۰ .۰۳۹	W2: سطح نامناسب تولید ارزش افزوده با وجود معادن غنی و در دسترسی به آب‌های آزاد
۰.۰۳۹	۱	۰ .۰۳۹	W3: ارزش افزوده صفر فعالیت پالایش و گاز طبیعی در استان
۰.۰۴۶	۲	۰ .۰۲۳	W4: کاهش سهم ارزش افزوده به دلیل رشد منفی فعالیت بخش بهداشت و مددکاری اجتماعی
۰.۰۳۹	۱	۰ .۰۳۹	W5: سهم اندک بخش تعاون از کل سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی
۰.۰۳۶	۱	۰ .۰۳۶	W6: ضعف شهرستان میرجاوه از لحاظ تولیدی
۰.۰۶۲	۲	۰ .۰۳۱	W7: گردش مالی ضعیف میرجاوه (سهم پایین سپرده‌های موجود در واحدهای بانکی نسبت به کل استان)
۰.۰۳۷	۱	۰ .۰۳۷	W8: سطح پایین درآمد مردم
۰.۰۴۶	۲	۰ .۰۲۳	W9: خدمات ضعیف (ICT، اداری و دفاتر پستی شهری و ...) شهرستان میرجاوه
۰.۰۳۱	۱	۰ .۰۳۱	W10: نبود شرکت‌های خدماتی فعال در شهرستان میرجاوه
۲.۶۶۷		۱	جمع

همان‌طور که در جدول ۲ نشان داده شده، تعداد ۱۹ نقطه قوت داخلی و ۱۰ نقطه ضعف داخلی، به‌عنوان عوامل داخلی مؤثر بر توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه شناسایی گردید. اضافه بر این در این قسمت به‌وسیله نظرخواهی از کارشناسان اقتصادی استان، در قالب پرسشنامه با مقیاس (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) وزن عوامل تعیین و نتایج در جدول بالا منعکس گردید. بر طبق جدول بالا جمع امتیاز وزنی عوامل داخلی (۲.۶۶۷) بیشتر از ۲.۵ بوده که نشان‌دهنده غلبه نقاط قوت بر نقاط ضعف توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه است.

۲-۳- تشکیل ماتریس SWOT

ماتریس SWOT ابزار کاربردی گسترده تحلیل محیط داخلی و خارجی به منظور کسب و موفقیت (Yuksel and Dagdeviren, 2007: 33-65) در پشتیبانی و ارائه روشی سیستماتیک برای موقعیت‌های تصمیم‌گیری استراتژیکی به شمار می‌آید (Hill & Westbrook, 1997: 46). تجزیه و تحلیل SWOT بر این منطق استوار است که استراتژی اثربخش، قوت‌ها و فرصت‌ها را حداکثر می‌کند، درعین‌حالی که ضعف‌ها و تهدیدهای آن را به حداقل می‌رساند (Gottfried et al, 2018: 6).

در جدول زیر مفهوم هر یک از شاخص‌های ماتریس SWOT بیان شده است:

عوامل داخلی	قوت‌ها:	ضعف‌ها:
عوامل خارجی	S1-S2-S3-S4-S5-S6-S7-S8-S9-S10-S11-S12-S13-S14-S15-S16-S17-S18-S19	W1- W2- W3- W4- W5- W6- W7- W8- W9- W10
فرصت‌ها:	استراتژی‌های تهاجمی (SO):	استراتژی‌های محافظه‌کارانه (WO):
O1- O2- O3- O4- O5- O6- O7- O8- O9- O10- O11- O12- O13- O14- O15- O16- O17- O18- O19- O20- O21- O22	SO1- SO2- SO3- SO4- SO5- SO6- SO7- SO8- SO9- SO10- SO11	WO1- WO2- WO3- WO4- WO5- WO6- WO7- WO8- WO9- WO10
تهدیدها:	استراتژی‌های متنوع‌سازی (ST):	استراتژی‌های تدافعی (WT):
T1- T2- T3- T4- T5- T6- T7- T8- T9- T10	ST1- ST2- ST3- ST4- ST5- ST6- ST7- ST8- ST9- ST10- ST11	WT1- WT2- WT3- WT4- WT5- WT6

جدول ۴. مفاهیم شاخص‌های ماتریس SWOT (یافته‌های تحقیق حاضر)

مفاهیم	شاخص
<p>۱. اقلیم مناسب جهت کشت محصولات باغی نظیر انگور، بیاموتی، انواع مرکبات، و محصولات گرمسیری سودآور صادراتی (خرما، موز، انبه و گیاه آلوئه ورا و...)، ۲. وجود منابع غنی دریایی و اراضی و اقلیم مناسب در سواحل جنوبی برای توسعه فعالیت‌های شیلاتی و صیادی و صنایع مرتبط با شیلات به جهت واقع شدن استان در مجاورت آب‌های گرم دریای عمان و اقیانوس هند، ۳. رتبه سوم کشوری در زمینه گیاهان دارویی در کشور، ۴. وجود امکانات توسعه و ایجاد صنایع تبدیلی وابسته به محصولات کشاورزی، ۵. ظرفیت خودکفایی ۷۴ درصدی استان در تولید مرغ با اشتغال ۲ هزار نفر در این صنعت، ۶. ضریب خوداتکایی ۷۷ درصد استان در تولید تخم مرغ، ۷. وجود ۷ واحد صنعتی پرورش شتر مرغ در استان با ظرفیت ۱۰۰ تن گوشت در استان، ۸. برخورداری از ظرفیت مناسب صنایع تبدیلی و تکمیلی خرما، ۹. برخورداری از ظرفیت مناسب پرورش شتر، ۱۰. پتانسیل‌های معدنی حوزه نفتان و امکان استقرار کارخانجات چینی و کاشی و سرامیک در محدوده نفتان و شهرستان خاش، ۱۱. پتانسیل‌های منحصربه‌فرد استان در بخش انرژی‌های تجدید پذیر، ۱۲. برخورداری از تأسیسات مهم زیربنایی در استان از قبیل فرودگاه‌ها، سدها و...، ۱۳. مزیت استان در ایجاد صنایع پتروشیمی و صادرات محصولات آن به کشورهای همسایه و حاشیه خلیج فارس، ۱۴. برخورداری زیربخش‌های صنعت (فلزات اساسی، ساخت وسایل نقلیه و موتور، انتشار، ...) از بالاترین میزان ارزش افزوده صنعت استان، ۱۵. سهم بالای بخش عمده‌فروشی، خرده‌فروشی (رتبه دوم) در ساختار تولید استان، ۱۶. سهم بسیار بالای خدمات واحدهای مسکونی شخصی در تولید ارزش افزوده استان، ۱۷. سهم بالای زیربخش آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای در کل بخش آموزش، ۱۸. سهم بسیار بالای خدمات تفریحی، فرهنگی و ورزشی در ایجاد کل ارزش افزوده استان، ۱۹. سهم بالای بخش دولتی و عمومی در سرمایه‌گذاری‌های استان</p>	نقاط قوت (S)
<p>۱. رشد کم تولید ناخالص داخلی استان نسبت به کل کشور، ۲. سطح نامناسب تولید ارزش افزوده با وجود معادن غنی و در دسترسی به آب‌های آزاد، ۳. ارزش افزوده صفر فعالیت پالایش و گاز طبیعی در استان، ۴. کاهش سهم ارزش افزوده به دلیل رشد منفی فعالیت بخش بهداشت و مددکاری اجتماعی، ۵. سهم اندک بخش تعاون از کل سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی، ۶. ضعف شهرستان میرجاوه از لحاظ تولیدی، ۷. گردش مالی ضعیف میرجاوه (سهم پایین سپرده‌های موجود در واحدهای بانکی نسبت به کل استان)، ۸. سطح پایین درآمد مردم، ۹. خدمات ضعیف (ICT) اداری و دفاتر پستی شهری و... شهرستان میرجاوه، ۱۰. نبود شرکت‌های خدماتی فعال در شهرستان میرجاوه</p>	نقاط ضعف (W)
<p>۱. موقعیت استراتژیکی استان به لحاظ استقرار در کنار آب‌های آزاد بین‌المللی خارج از تنگه هرمز، ۲. شرایط ممتاز برای تصدی نقش بازرگانی ملی و ترانزیت خارجی میان اروپا و آسیای مرکزی، آسیای شرقی و جنوبی و آفریقا، ۳. برخورداری از ۱۲۰۰ کیلومتر مرز خاکی با کشورهای پاکستان</p>	

<p>و افغانستان و ۳۸۰ کیلومتر مرز آبی در کرانه‌های شمالی دریای عمان، ۴. آمادگی لازم برای توسعه مبادلات تجاری با کشورهای هدف از طریق دریا و وجود بندر چابهار به‌عنوان تنها بندر کشور، دارای تماس مستقیم و بدون واسطه با دریای آزاد، ۵. اتصال استان و مرز پاکستان به شبکه راه‌آهن سراسری کشور در آینده نه‌چندان دور که می‌تواند تبدیل به پل ارتباطی ریلی اروپا به آسیای جنوب شرقی، ۶. نزدیکی مناطق ساحلی استان با کشورهای حوزه خلیج فارس و دریای عمان، شبه‌قاره هند و کشورهای آفریقایی، ۷. داشتن مزیت نسبی استان در تولید خرما، ۸. صدور برق به کشورهای پاکستان و افغانستان و امکان توسعه و افزایش صادرات در زمینه انرژی برق، ۹. وجود بازارچه‌های مرزی با مرز مشترک با پاکستان و افغانستان، ۱۰. برخورداری از ۴ مرز رسمی زمینی (میرجاوه، میلک ریمدان و پیشین)، دو مرز هوایی و دو مرز دریایی، ۱۱. افزایش روند تولید ناخالص داخلی استان، ۱۲. رشد اقتصادی مناسب بخش‌های کشاورزی، شکار و جنگلداری استان، ۱۳. روند افزایشی بخش ماهیگیری از کل ارزش افزوده بخش کشاورزی، ۱۴. سهم زیاد ساخت محصولات غذایی و منسوجات و انواع آشامیدنی از کل ارزش افزوده صنعت استان، ۱۵. روند افزایشی سهم بخش آب و برق از کل ارزش افزوده استان، ۱۶. روند افزایشی بخش عمده‌فروشی، خرده‌فروشی و تعمیر وسایل نقلیه در ساختار تولید استان، ۱۷. روند افزایشی سهم ارزش افزوده بخش‌های هتلداری و رستوران‌داری، ۱۸. روند افزایشی ارزش افزوده بخش حمل‌ونقل و انبارداری و ارتباطات (خدمات حمل و نقل زمینی بیشترین سهم را داشته‌اند)، ۱۹. روند افزایشی سهم ارزش افزوده بخش واسطه‌گری‌های مالی، (بانک، بیمه) بالاترین سهم، ۲۰. روند افزایشی سهم بالای خدمات شهری و تأمین اجتماعی اجباری در ارزش افزوده بخش اداره عمومی و خدمات شهری، ۲۱. روند افزایشی سهم فعالیت آموزش از کل ارزش افزوده استان، ۲۲. روند افزایشی کارایی فعالیت ماهیگیری</p>	فرصت‌ها (O)
<p>۱. رشد ناپایدار اقتصاد ملی، ۲. رشد منفی در فعالیت‌های عمده اقتصادی استان، ۳. روند کاهشی ارزش افزوده فعالیت جنگلداری، زراعت و باغداری از کل ارزش افزوده بخش کشاورزی، ۴. روند کاهشی ارزش افزوده دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و زنبور و شکار و بخش کشاورزی از کل ارزش افزوده بخش کشاورزی، ۵. روند کاهشی سهم ارزش افزوده فعالیت مستغلات، کرایه و خدمات کسب‌وکار و بخش ساختمان، ۶. روند کاهشی رشد ارزش افزوده اداره امور عمومی و خدمات شهری، ۷. کاهش سهم خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی نسبت به متوسط کشوری، ۸. روند کاهشی کارایی تولید فعالیت کشاورزی، شکار و جنگلداری، ۹. روند کاهشی کارایی و نرخ رشد منفی تولید بخش صنعت و معدن، ۱۰. نرخ بالای تورم در سطح کشور</p>	تهدیدها (T)
<p>SO1: استفاده از فناوری‌های جدید و سرمایه‌گذاری در صنعت گیاهان دارویی (صنایع داروسازی، عطری، آرایشی - بهداشتی، مکمل غذایی، رنگ دهنده، طعم‌دهنده، آفت‌کش، ادویه‌جات و سایر صنایع قابل استفاده) و صادر نمودن آن به کشورهای حوزه خلیج فارس و دریای عمان، شبه‌قاره هند و کشورهای آفریقایی، SO2: تسهیل و توسعه بخش ماهیگیری و بسترسازی جهت استفاده از</p>	

<p>استراتژی‌های تهاجمی (SO)</p>	<p>ظرفیت‌های بخش ماهیگیری و گسترش کسب‌وکارهای مرتبط با آن با توجه به وجود منابع غنی دریایی، SO3: راه‌اندازی شرکت‌ها و کارخانجات شیلاتی، صیادی و صنایع مرتبط با شیلات با توجه به روند افزایشی در بخش ماهیگیری، SO4: استفاده از ظرفیت‌های مناسب داخلی در راستای افزایش تولید مرغ و تخم‌مرغ در رونق دادن به تولید داخلی و صادر نمودن آن، SO5: گسترش شرکت‌های بزرگ خصوصی فعال در زنجیره معدن و صنایع معدنی حوزه نفتان با توجه به شرایط ممتاز جهت مبادلات تجاری با کشورهای همسایه، SO6: توسعه و حمایت از شکل‌گیری ظرفیت‌های صنایع تبدیلی و تکمیلی خرما با داشتن مزیت نسبی در این بخش، SO7: فراهم آوردن امکانات آموزشی و اعطای کمک‌های مالی و اعتباری به بخش آموزش جهت توسعه این بخش با توجه به اهمیت آموزش و سهم بالای این بخش، SO8: توسعه بازارچه‌های مرزی در جهت کمرنگ شدن شکاف میان مناطق مرزی و استان با توجه به فراوانی محصولات گرمسیری سودآور (خرما، موز، انبه) و انواع مرکبات (لیموترش، نارنگی، جیکو، ...)، SO9: بسترسازی جهت تأمین بخشی از انرژی موردنیاز با به‌کارگیری انرژی‌های تجدیدپذیر با داشتن ظرفیت دسترسی به دریا، SO10: حمایت از توسعه صنایع مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و احداث شهرک‌ها، پارک‌های علم و فناوری و مراکز رشد کسب‌وکار، SO11: توسعه فعالیت‌های معدنی شامل اکتشاف، استخراج و فرآوری مواد معدن</p>
<p>استراتژی‌های محافظه‌کارانه (WO)</p>	<p>WO1: امکان تأسیس سریع شرکت‌های تعاونی در حوزه‌های (کشاورزی، تولید خرما، محصولات غذایی و منسوجات و انواع آشامیدنی و ...) و ایجاد ظرفیت‌های جدید و نوسازی واحدهای فعال، WO2: اعطای کمک‌های مالی و اعتباری برای حمایت از فعالیت‌های تولیدی (محصولات غذایی، منسوجات، انواع آشامیدنی و ...) با داشتن مزیت در این بخش‌ها، WO3: توسعه میدان‌های گازی مشترک با توجه به موقعیت استراتژیکی منطقه جهت افزایش میزان تولید، هدررفتن و غارت آن، WO4: استقرار و تقویت شرکت‌هایی در حوزه‌های (شیلات، کشاورزی و خدمات) و حمایت از این بخش‌ها (کمک به فروش و بازاریابی محصولات این حوزه‌ها) در جهت ارتقا درآمد مردم، WO5: استفاده از ارتباط مناسب و تعامل قوی بین بخش‌های صیادی و شیلاتی و حمل‌ونقل دریایی جهت صادرات تولیدات محصولات این بخش‌ها با وجود دسترسی به آب‌های آزاد، WO6: ترویج فرهنگ کارآفرینی و توسعه آموزش‌های مهارتی و فنی و حرفه‌ای مرتبط با نیاز بازار کار، WO7: ایجاد و گسترش واحدهای تحقیق و توسعه و تقویت ارتباط واحدهای صنعتی و معدنی با مراکز علمی، پژوهشی و دانشگاهی، WO8: ساماندهی کارگاه‌های کوچک و توسعه خوشه‌ها و شبکه‌های کسب‌وکار متناسب با توان و ظرفیت زیست‌محیطی منطقه، WO9: ایجاد و توسعه زیرساخت‌های موردنیاز بخش صنعت و معدن و محیط‌زیست، تکمیل شبکه‌های حمل‌ونقل و حامل‌های انرژی و توزیع زیرساخت‌ها متناسب با تقاضای سرمایه‌گذاری، WO10: ایجاد نمایشگاه‌ها، پایانه‌ها و مراکز انباشت و نگهداری مواد صنعتی و معدنی آماده حمل یا فروش و حمایت از حضور فعالین بخش صنعت و معدن برای حضور در نمایشگاه‌های داخلی و خارجی</p>

<p>استراتژی‌های متنوع سازی (ST)</p>	<p>ST1: جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی و سرمایه‌گذاری بخش دولتی با مشارکت بخش خصوصی در زیرساخت‌های مختلف و بخش‌هایی مانند صنایع معدنی، صنایع پتروشیمی، صنایع تبدیلی وابسته به محصولات کشاورزی، انرژی‌های تجدیدپذیر و ... در جهت رشد اقتصادی پایدار،</p> <p>ST2: استفاده از ظرفیت‌های خودکفایی استان در تولید محصولات (مرغ، تخم‌مرغ، پرورش شترمرغ و ...) در جهت توسعه و تقویت فعالیت‌های عمده اقتصادی استان، ST3: ایجاد شرایط لازم در راستای امنیت سرمایه‌گذاری و ایجاد انگیزه‌های لازم برای سرمایه‌گذاران بخش خصوصی در جهت رشد فعالیت‌های عمده اقتصادی، ST4: حمایت و تنوع بخشیدن به زیرساخت‌های صنعت (ساخت وسایل نقلیه و موتور، انتشار، و ...) و خصوصی کردن بخشی از این فعالیت‌ها در جهت افزایش کارایی تولید بخش صنعت، ST5: فراهم آوردن امکان تولید و فروش مشترک محصولات صنایع پتروشیمی با شرکت‌های بزرگ داخلی و خارجی و مشارکت با آن‌ها با توجه به مزیت استان در این بخش، ST6: ارتقای ظرفیت و ایجاد فضای مساعد در بهره‌برداری از حوزه‌هایی همچون (دامداری، مرغداری، زراعت و ...) با وجود امکانات توسعه صنایع تبدیلی وابسته به محصولات کشاورزی، ST7: تأمین زیرساخت‌های عمومی و حمایت از واحدهای معدنی و صنایع بزرگ معدنی و ایجاد مراکز فرآوری پیشرفته با توجه به پتانسیل‌های معدنی حوزه نفتان، ST8: تدوین بسته‌های حمایتی و مشوق‌های ویژه سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های مولد و تسهیل فرآیندهای مرتبط با سرمایه‌گذاری و تولید، ST9: برنامه‌ریزی مناسب و بهینه در جهت بهره‌برداری از محصولات متنوع با توجه به اقلیم مناسب در این منطقه و همچنین استفاده از شیوه‌های کشاورزی متناسب با شرایط محیطی، ST10: جلب توجه گردشگران به بازدید از مناطق از محصولات و فرآورده‌های محلی، مناظر، مزارع و باغات روستایی در جهت کسب درآمد و نیز جلوگیری از تخریب مزارع و پوشش گیاهی، ST11: هماهنگی با نهادهای امنیتی و انتظامی جهت تأمین امنیت و اطمینان خاطر گردشگران کسب‌وکار و سرمایه‌گذاران خارجی منطقه ویژه اقتصادی</p>
<p>استراتژی‌های تدافعی (WT)</p>	<p>WT1: استقرار نظام‌های مدیریتی و تدوین برنامه‌های منسجم و به‌موقع به لحاظ داشتن منابع و معادن غنی در استان، WT2: ادغام شرکت‌های خدماتی در راستای بهینه‌سازی این شرکت‌ها، WT3: لزوم حرکت برای تولید بومی و تجهیزات معدنی و حمایت از فعالان این حوزه، WT4: توانمندسازی مشاغل در بخش‌های (کشاورزی، زراعت و باغداری، دامداری و ...) جهت افزایش درآمد مردم، WT5: تلاش در راستای افزایش تولیدات داخلی و بالا بردن کیفیت آنان، WT6: تخصیص و بهره‌برداری بهینه از منابع آبی استان در راستای توسعه بخش صنعت و معدن و حمایت از ایجاد صنایع بزرگ و مادر</p>

در جدول بالا نقاط قوت داخلی در مقابل فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی و نقاط ضعف داخلی در مقابل فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی قرار داده شد و استراتژی‌های مناسب جهت توسعه اقتصادی منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه در چهار دسته؛ استراتژی‌های SO (تهاجمی)،

استراتژی‌های ST (متنوع سازی)، استراتژی‌های WO (محافظه‌کارانه) و استراتژی‌های WT (تدافعی) ارائه شد.

۲-۴- ماتریس داخلی و خارجی (Internal & External)

از این ماتریس برای تعیین موقعیت منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه از لحاظ اقتصادی استفاده می‌کنیم. برای تشکیل این ماتریس، بایستی نمرات حاصل از ماتریس‌های ارزیابی عوامل داخلی و خارجی را در ابعاد افقی و عمودی این ماتریس قرار داد تا جایگاه صنعت مشخص گردد و بتوان استراتژی‌های مناسبی را اتخاذ نمود (کردنائیچ ، ۱۳۹۶: ۱۰۵). با توجه به ماتریس داخلی و خارجی جایگاه اقتصاد در منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه در خانه شماره ۳ قرار گرفته است. این خانه حاکی از آن است که وضعیت منطقه ویژه اقتصادی از لحاظ اقتصادی از نظر محیط داخلی از متوسط بالاتر و از نظر محیط خارجی از متوسط پایین‌تر می‌باشد بنابراین باید از استراتژی‌های متنوع سازی جهت توسعه اقتصادی منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه استفاده شود.

جدول ۵. ماتریس داخلی و خارجی توسعه اقتصادی منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه (یافته‌های تحقیق حاضر)

فرصت‌ها	استراتژی‌های تهاجمی (SO) خانه ۱ قوت
استراتژی‌های محافظه‌کارانه (WO) خانه ۲ ضعف	
استراتژی‌های تدافعی (WT) خانه ۴ تهدیدها	<p>EFE= 2.482 IFE= 2.677</p> <p>خانه ۳</p> <p>استراتژی‌های متنوع سازی (ST) فرصت‌ها</p>

با توجه به ماتریس داخلی و خارجی، برای اقتصاد منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه، استراتژی‌های متنوع سازی انتخاب می‌شود که عبارتند از: ST1, ST2, ST3..... ST12 و در مرحله بعد این استراتژی‌ها مورد ارزیابی قرار گرفته و اولویت آن‌ها مشخص می‌گردد.

۲-۵- ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی (Quantitative Strategic Planning Matrix)

یکی از تکنیک‌های بسیار شایع در ارزیابی گزینه‌های استراتژیک و مشخص نمودن جذابیت نسبی استراتژی‌ها که در مرحله تصمیم‌گیری مورد استفاده قرار می‌گیرد، ماتریس برنامه‌ریزی

استراتژیک کمی (QSPM) می‌باشد. این ماتریس مشخص می‌نماید که کدام یک از گزینه‌های انتخاب‌شده، مناسب‌تر می‌باشد و در واقع این استراتژی‌ها را اولویت‌بندی می‌نماید (کردنائیج، ۱۳۹۶: ۱۰۵). برای تهیه این ماتریس مراحل زیر طی شده است:

۱- ابتدا عوامل داخلی و خارجی و امتیاز وزنی هر یک از آن‌ها به جدول برنامه‌ریزی استراتژیک منتقل شده، سپس کلیه‌ی استراتژی‌های قابل قبول پیشنهاد شده، در ردیف بالای ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک فهرست می‌شوند. ۲- برای تعیین جذابیت هر استراتژی در یک مجموعه از استراتژی‌ها، بنا به اهمیت آن‌ها در تدوین هر استراتژی امتیازی از ۱ تا ۴ داده می‌شود. ۳- برای به دست آوردن جمع امتیاز جذابیت وزن‌های مرحله اول در امتیاز جذابیت مرحله دوم ضرب شده است، بدین ترتیب مجموع امتیاز جذابیت هر یک از عوامل هر استراتژی به دست می‌آید. ۴- از جمع امتیازهای جذابیت هر ستون جدول برنامه‌ریزی استراتژیک، امتیاز جذابیت نهایی هر یک از استراتژی‌ها به دست می‌آید، که نشان‌دهنده استراتژی‌هایی است که از جذابیت بیشتری برخوردار هستند (ابراهیم‌زاده و آقاسی زاده، ۱۳۹۰: ۱۱۵) (پیوست ۱، ۲ و ۳). در جدول‌های (۵ و ۶) پیوست ۱ و ۲ با توجه به عوامل داخلی و خارجی به استراتژی‌ها، نمره داده شد و جذابیت این استراتژی‌ها مشخص گردید. نتایج این ماتریس در جدول ۶ در بخش نتیجه‌گیری آورده شده است.

۳- نتیجه

جهت بهره‌برداری از سود سرشار و بلندمدت ایجاد و توسعه منطقه ویژه اقتصادی، تحقیق حاضر باهدف شناسایی عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف)، عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) و تدوین استراتژی توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه انجام گرفت. با استفاده از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی، نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه فهرست و امر وزندهی به هریک از این عوامل صورت گرفت. سپس با استفاده از ماتریس SWOT از تلاقی نقاط قوت با فرصت‌ها و تهدیدها و همچنین نقاط ضعف با فرصت‌ها و تهدیدها استراتژی‌های توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه به ترتیب در چهار دسته استراتژی‌های SO، ST، WO، WT تعیین گردید. در مرحله بعد با استفاده از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی (IE) موقعیت رقابتی توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه تعیین شد، خروجی این ماتریس، استراتژی‌های دسته ST (استفاده

از نقاط قوت و جلوگیری از مواجهه با تهدیدها) را برای توسعه اقتصادی منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه پیشنهاد می‌کند. در مرحله پایانی با جمع‌بندی ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی (عوامل خارجی - عوامل داخلی) جذابیت استراتژی‌های دسته ST مشخص گردید (جدول ۶). جدول ۶: اولویت استراتژی‌های منتج از ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک (QSPM) توسعه منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه (یافته‌های تحقیق حاضر)

رتبه	میانگین نمرات	نمره جذابیت عوامل خارجی	نمره جذابیت عوامل داخلی	استراتژی‌ها
۱	۲.۹۳۳	۲.۷۰۸	۳.۱۵۹	ST1
۸	۲.۳۷۶	۲.۳۳۵	۲.۴۱۷	ST2
۱۰	۲.۳۲۶	۲.۵۳۶	۲.۱۱۷	ST3
۱۱	۲.۱۱۱	۲.۲	۲.۰۲۳	ST4
۱۲	۲.۰۷۵	۲.۲۱۲	۱.۹۳۸	ST5
۲	۲.۸۲۰	۲.۹۳۹	۲.۷۰۲	ST6
۷	۲.۴۴۶	۲.۷۹۳	۲.۰۹۹	ST7
۵	۲.۵۱۱	۲.۲۰۵	۲.۸۱۷	ST8
۳	۲.۵۱۵	۲.۳	۲.۷۳	ST9
۹	۲.۳۶۶	۲.۷۰۴	۲.۰۲۸	ST10
۶	۲.۴۹۴	۲.۶۷۷	۲.۳۱۱	ST11

مطابق با جدول ۶، بر اساس ارزیابی میانگین نمرات استراتژی‌های متنوع سازی در ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک کمی، استراتژی ST1 (جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی و سرمایه‌گذاری بخش دولتی با مشارکت بخش خصوصی در زیرساخت‌های مختلف و بخش‌هایی مانند صنایع معدنی، صنایع پتروشیمی، صنایع تبدیلی وابسته به محصولات کشاورزی، انرژی‌های تجدیدپذیر و ... در جهت رشد اقتصادی پایدار) به‌عنوان بهترین استراتژی انتخاب می‌شود. از آنجایی که در سیاست‌های کلی برنامه سوم توسعه جمهوری اسلامی ایران از سال (۱۳۸۳-۱۳۷۹)، دولت کم‌کم تصمیم به واگذاری فعالیت‌های این مناطق به بخش خصوصی و کنار رفتن از بازار این مناطق نمود. جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، در اولویت‌های این برنامه قرار گرفت (لطیفی و آقایی، ۱۳۸۶)، توجه به جذب سرمایه‌گذاران در منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه به‌خصوص سرمایه‌گذاری‌های خارجی - با توجه به فرصت‌های شهرستان میرجاوه با کشورهای از جمله:

پاکستان، افغانستان، کشورهای آسیای مرکزی، آسیای شرقی و جنوبی و آفریقا و همچنین کشورهای حوزه خلیج فارس و کشورهای شبه‌قاره هند- الزامی است.

۴. منابع

۱- ابراهیم زاده، عیسی؛ آقاسی، عبدالله. بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری در ناحیه ساحلی چابهار با استفاده از SWOT. مجله مطالعات شهری و منطقه‌ای، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱۲۸-۱۰۷، ۱۳۹۰.

۲- اسفندیاری، علی اصغر؛ مقدس حسین زاده، سمیره؛ دلاوری، مجید. ارزیابی عملکرد مناطق آزاد تجاری ایران و تأثیر آن در توسعه اقتصادی این مناطق. مجله پژوهشنامه اقتصادی. ۲۸. ۱۴۶-۱۱۹. ۱۳۸۷.

۳- بذرافشان، جواد؛ محمدنیا، طیبه. تأثیر مناطق ویژه اقتصادی بر رفاه و توسعه اجتماعی مناطق شهری و روستائی (مطالعه موردی: منطقه ویژه اقتصادی سلفچگان). جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای، شماره ۶. ۱۳۹۲.

۴- التجائی، ابراهیم. «مناطق آزاد تجاری و صنعتی: ابزار راهبرد توسعه صادرات در مقایسه با سه کشور دیگر آسیایی». پژوهشنامه اقتصادی. ۳۳. ۱۳۸۸.

۵- طرح توجیهی منطقه ویژه اقتصادی بیرجند. ۱۳۹۷.

۶- عربی، محمد، برنامه ریزی استراتژیک، تهران، دفتر تحقیقات فرهنگی، نسخه ۴، ۱۳۸۹.

۷- کاظمی، محمد؛ فیروزی بیگی، الله یار؛ اسماعیلی، محمد. تدوین استراتژی توسعه صنعت گردشگری استان لرستان بر اساس تحلیل SWOT و ماتریس برنامه ریزی استراتژیک کمی، جلد ۱۱، شماره ۳۲، صص ۶۰-۴۷. ۱۳۹۲.

۸- کردنائیج، احمد، تفکر استراتژیک و مدیریت، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، نسخه یکم، ۱۳۹۶.

۹- لطیفی، غلامرضا، امین آقایی، مهرناز. جایگاه مناطق آزاد در برنامه ریزی منطقه ای ایران. فصلنامه علوم اجتماعی شماره ۳۶، ۱۳۸۶.

۱۰- لطیفی، غلامرضا، قائم پور، محمدعلی. تأثیر مناطق ویژه اقتصادی بر رفاه و توسعه اجتماعی

مناطق شهری و روستایی (مطالعه موردی: منطقه ویژه اقتصادی سلفچگان)، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال هفتم، شماره ۲۷. ۱۳۹۵.

۱۱- مطالعات پیش امکان سنجی برای شناسایی فرصت های سرمایه گذاری استان سیستان و بلوچستان در بخش معدن و صنایع معدنی، معاونت پژوهش های زیربنایی و امور تولیدی، دفتر مطالعات انرژی، صنعت و معدن، ۱۳۹۴.

۱۲- یوسفی، کوثر؛ حیدری، مصطفی. بررسی عملکرد گمرکی منطقه ویژه شهید رجایی. فصلنامه پژوهش ها و سیاست های اقتصادی، شماره ۲۸، سال بیست و پنجم، صفحات ۴۲-۷، ۱۳۹۶.

13. Farole, T. **Special Economic Zones in Africa: Comparing Performance and Learning From Global Experiences**. World Bank Publications, 2011.

14. Gottfried, O. and Clercq, D. **SWOT-AHP-TOWS analysis of private investment behavior in the Chinese biogas sector**, *Journal of Cleaner Production*, vol. 184, pp: 632-647. (2018).

15. Hill, T., Westbrook, R. **SWOT analysis: it's time for a product recall. Long Range planning**, vol. 30, No. 1, pp:46-52.(1997).

16. Kong, Xiangtong . **Chinese Aided Special Economic Zones as a Means for North Korean Reform**. The Ohio State University . (2013).

17. Wang, Jin. **The Economic Impact of Special Economic ZonesL Evidence from Chinese Municipalities**. (2010).

18. Yuksel, I. and Dagdeviren, M. **Using the analytic network process (ANP) in a SWOT analysis – A case study for a textile firm**, *Journal of information sciences*, Vol.177, No.16, PP: 3364–3382. (2007).

19. Zeng, D.Z, **Global Experiences with Special Economic Zones**.2015.